



de Bibliotheek   
Zoetermeer

**CKC** &  
partners



# Cultuureducatie met Kwaliteit

Doorlopende leerlijn beeldende kunst  
Groep 3  
Lessenreeks 'basis'

Deze leerlijn is ontwikkeld door CKC & partners.

## Helden

# Informatie over Helden

Groep 3, lessenreeks 'basis', vier lessen van 60 minuten

## Doel van de lessenreeks:

De leerlingen vergroten hun materiaalvaardigheid. Ze leren uitdrukking te geven aan emoties en fantasie door het toepassen van verschillende materialen en technieken. In deze lessenreeks werken ze met de volgende materialen en technieken: tekenen, schilderen en ruimtelijk vormgeven in steen. Beeldaspecten die aan bod komen zijn kleur, vorm, ruimtelijke vorm, textuur en expressie. Ze leren werken volgens een richtinggevend creatief proces: ze oriënteren zich op de opdracht, onderzoeken het materiaal, voeren een eigen, creërende opdracht uit en evalueren op hun werk en het werkproces.

## Materiaallijst:

- Les 1: Wit tekenpapier A3-formaat, schoolverf (rood, geel, blauw, oranje, paars, groen plus zwart en wit), kwasten, waterbakken en papieren handdoekjes.
- Les 2: Zacht oliepastel en wit tekenpapier A3-formaat.
- Les 3: Per leerling een zacht speksteentje (bv. Braziliaans, formaat kindervuistje, bestel bij [Strijkralenwinkel](#) of [Beeldhouwwinkel](#)), een dikke handdoek, een theedoek, stukjes waterschuurpapier no ca. 60, 120, 400, 800, gescheurd tot ca. A6. Per duo een afwasbak met water, boenwas, wollen poetsdoeken.
- Les 4: Bruin pakpapier ca A3, idem A4, zachte pastelkrijtjes (wit en aardkleuren, lichtgrijs, oker, gebrande Siena, gebrande omber, zwart), houtskool, schoteltjes voor krijtpoeder (ca 3 per tweetal), kleine theezeefjes, per leerling een nat stuk badstof.

### Les 1: Superheld

Helden en heldinnen	Jouw superheld	Het verhaal	Eindbaas
---------------------	----------------	-------------	----------

In deze les komt de beeldcultuur van de leerlingen (Spongebob, Donald Duck etc.) aan de orde en leren de leerlingen hun een eigen stripheld te schilderen.

### Les 2: Maskers

Maskers	Kleur en de vorm	Heldenkop	Masker op de korrel
---------	------------------	-----------	---------------------

De les gaat over maskers en hun betekenis in verschillende culturen. Moet het masker afschrikken of juist grappig zijn? Waarom en wanneer dragen mensen maskers?

### Les 3: Amulet

Helden helpers	Bijzondere steen	Gladglanzend	Mijn voelsteen
----------------	------------------	--------------	----------------

De leerlingen geven vorm aan het idee dat helden hulp nodig hebben om niet bang te zijn. Ze maken een amulet of voelsteen. De leerlingen kiezen een ruwe, grove speksteen (natuur) en polijsten die tot een eigen naar alle kanten gladde vorm (cultuur, door mensen vormgegeven).

### Les 4: Durvers uit de oertijd

Bizon mens mammoet	Met blote handen	Grotschildering	Onze grot
--------------------	------------------	-----------------	-----------

Prehistorisch grotschilderingen van dieren uit de steentijd, mensfiguurtjes, handafdrukken en geometrische patronen tonen de gevaarlijke leefwereld van onze voorouders en hun kunstzinnig genie. De leerlingen tekenen en schilderen iets van deze sfeer in eigen 'rotsschilderingen'.

Deze lessenreeks sluit aan bij de doorlopende leerlijn Cultuureducatie met Kwaliteit in Zoetermeer. Meer informatie over Cultuureducatie met Kwaliteit vind je [hier](#).

De leerlijn beeld is ontwikkeld door CKC & partners en geschreven door Loulou Joolen en Gerart Kamphuis. Neem bij vragen contact op via [primair-onderwijs@ckc-zoetermeer.nl](mailto:primair-onderwijs@ckc-zoetermeer.nl).



# Helden – Superheld

Groep 3, lessenreeks 'basis', les 1

**Lesdoel:** De leerlingen nemen helden in beeldcultuur waar. Ze schilderen zelf een superheld en plaatsen deze in een situatie of verhaal.

**Benodigde materialen:** Wit tekenpapier A3-formaat, schoolverf (rood, geel, blauw, oranje, paars, groen plus zwart en wit), kwasten, waterbakken en papieren handdoekjes.

**Opdrachten:**

Helden en heldinnen	Jouw superheld	Het verhaal	Eindbaas
---------------------	----------------	-------------	----------

**Introductie:**

In deze les komt de beeldcultuur van de leerlingen (Spongebob, Donald Duck etc.) aan de orde en leren de leerlingen hun een eigen stripheld te schilderen.

**Oriënteren: Helden en heldinnen** **5 minuten**

**Opdracht:** Toon de leerlingen afbeeldingen van superhelden in stripverhalen ([Donald Duck](#), [Batman](#), [Spiderman](#)) en helden die ze kennen van TV ([Spongebob](#), [Mega Mindy](#), [Minions](#)). Laat de leerlingen deze beeldcultuur waarnemen, omschrijven en bespreken. Zijn het allemaal helden en wanneer is iemand eigenlijk een held? Bespreek het begrip 'held'.

**Reflecteren:** Wie leest er wel eens stripverhalen of kijkt naar tekenfilms? Waarom zijn die figuurtjes eigenlijk boeiend? Zijn de avonturen leuk, kunnen de leerlingen zich met zo'n figuurtje vereenzelvigen?

**Onderzoeken: Jouw superheld** **15 minuten**

**Opdracht:** Laat de leerlingen op een A3-papier een paar figuurtjes schilderen. Geef de figuurtjes ogen, oren en een lijf. De figuurtjes kunnen zowel mens- als dierachtig zijn. Laat ze bedenken welke krachten de geschilderde figuurtjes hebben.

**Reflecteren:** Hebben de leerlingen aan kleding (cape, mantel, masker) gedacht en waarom hebben ze een bepaalde kleur gekozen?

**Uitvoeren: Het verhaal** **30 minuten**

**Opdracht:** De leerlingen gaan op een A3-papier hun eigen superheld schilderen. Laat de leerlingen contourlijnen en vlakken schilderen en kwasten van verschillende diktes gebruiken. Laat ze nadenken over de omgeving waarin deze superheld zich bevindt. Is hij boven water of onder water, kan hij vliegen? Heeft hij superkracht of kan hij van vorm veranderen? Is hij gevaarlijk voor mensen of juist een vriend/helper?

**Reflecteren:** Hebben de leerlingen de figuurtjes uit de onderzoeksfase gebruikt of toch uiterlijkheden veranderd? En als ze veranderingen hebben gemaakt, waarom dan?

**Evalueren: Eindbaas** **10 minuten**

**Opdracht:** Laat de leerlingen bij de andere kunstwerken rondkijken. Kunnen ze direct zien wie de superheld in de schilderijen is? Vinden de leerlingen dat er een verhaal zit in de schilderijen van hun klasgenoten en zo ja, welk verhaal?

**Reflecteren:** Wat ging er goed en wat fout? Zouden ze nog dingen aan hun schilderij willen veranderen en zo ja, waarom?

**Aanvullende suggesties:**

Schilder of teken jouw superheld nog een keer op stevig A3-papier, knip hem uit, geef hem een naam en hang alle superhelden bij elkaar op de Superheldenmuur.

# Helden – Maskers

Groep 3, lessenreeks 'basis', les 2

**Lesdoel:** De leerlingen nemen maskers uit verschillende culturen waar en maken zelf een masker met gebruikmaking van oliepastel, waarbij de kleur en de vorm de emotie weergeeft.

**Benodigde materialen:** Zacht oliepastel en wit tekenpapier A3-formaat.

**Opdrachten:**

Maskers	Kleur en de vorm	Heldenkop	Masker op de korrel
---------	------------------	-----------	---------------------

**Introductie:**

De les gaat over maskers en hun betekenis in verschillende culturen. Moet het masker afschrikken of juist grappig zijn? Waarom en wanneer dragen mensen maskers?

<b>Oriënteren: Maskers</b>	<b>5 minuten</b>
<b>Opdracht:</b> Bespreek met de leerlingen verschillende soorten maskers met behulp van afbeeldingen ( <a href="#">voorbeeld 1</a> , <a href="#">voorbeeld 2</a> , <a href="#">voorbeeld 3</a> , <a href="#">voorbeeld 4</a> , <a href="#">voorbeeld 5</a> , <a href="#">voorbeeld 6</a> , <a href="#">voorbeeld 7</a> ) of laat een paar echte maskers zien. Zit er een verhaal in een masker of is het alleen maar versiering? Waarom dragen mensen maskers? Komen alle maskers uit ons land of ook uit andere landen, en waaraan zien ze dat?	
<b>Reflecteren:</b> Hoe beleven de leerlingen de maskers? Zijn ze vrolijk of eng? Hoe komt dat (kleur, vorm, emotie)?	

<b>Onderzoeken: Kleur en de vorm</b>	<b>15 minuten</b>
<b>Opdracht:</b> Laat de leerlingen enge en vrolijke kleuren kiezen uit de oliepasteldoos. Laat ze er lijnen en vette of juist doorzichtige vlakken mee maken door harder of zachter op het krijt te drukken. Tevens kunnen de leerlingen een aantal kleinere maskervormen uitproberen en onderzoeken of die vorm past bij eng of vrolijk.	
<b>Reflecteren:</b> Waarom zijn bepaalde kleuren eng of vrolijk? Vinden alle leerlingen dezelfde kleuren eng of vrolijk? Moet het masker rond, vierkant of stervormig worden? En waarom?	

<b>Uitvoeren: Heldenkop</b>	<b>30 minuten</b>
<b>Opdracht:</b> Maak een spannend, vrolijk of eng masker met oliepastel op papier. Laat de leerlingen op een A3-papier een zo groot mogelijk masker tekenen en daarna invullen met oliepastel, ook de restvormen kunnen ze inkleuren. Laat ze goed nadenken over de kleuren die ze moeten gebruiken om het masker de bedoelde emotie te geven.	
<b>Reflecteren:</b> Hebben de leerlingen de juiste kleuren gekozen voor de emotie die ze willen laten zien? Moeten er nog horens bij of juist niet? En denk aan de stand van de mondhoeken, kijkt het masker vrolijk of boos?	

<b>Evalueren: Masker op de korrel</b>	<b>10 minuten</b>
<b>Opdracht:</b> Bespreek klassikaal de maskers en maak groepjes van vrolijke en enge maskers. Zijn er ook maskers bij die beide emoties uitdrukken?	
<b>Reflecteren:</b> Wie heeft tijdens het tekenen zijn masker van eng naar vrolijk veranderd? Hoe kwam dat? Past de gekozen kleur bij de emotie die de leerlingen willen laten zien?	

**Aanvullende suggesties:**

Koppel maskers aan feestdagen (Carnaval, Halloween), theatervoorstellingen en bijv. seizoenen. Een voorjaarsmasker ziet er heel anders uit dan een herfstmasker, zie bijv. het [werk van Arcimboldo](#).

# Helden – Amulet

Groep 3, lessenreeks 'basis', les 3

- Lesdoel:** Aan de hand van een zachte steen voelen de leerlingen een grove natuurvorm. Ze verwerken naar een gekozen cultuurvorm en volgen het proces van een grove naar een glad gepolijste textuur.
- Benodigde materialen:** Per leerling een zacht speksteentje (bv. Braziliaans, formaat kindervuistje, bestel bij [Strijkkralenwinkel](#) of [Beeldhouwwinkel](#)), een dikke handdoek, een theedoek, stukjes waterschuurpapier no ca. 60, 120, 400, 800, gescheurd tot ca. A6. Per duo een afwasbak met water, boenwas, wollen poetsdoeken.

**Opdrachten:**

Helden helpers	Bijzondere steen	Gladglanzend	Mijn voelsteen
----------------	------------------	--------------	----------------

**Introductie:**

De leerlingen geven vorm aan het idee dat helden hulp nodig hebben om niet bang te zijn. Ze maken een amulet of voelsteen. De leerlingen kiezen een ruwe, grove speksteen (natuur) en polijsten die tot een eigen naar alle kanten gladde vorm (cultuur, door mensen vormgegeven).

<b>Oriënteren:</b>	<b>Helden en helpers</b>	<b>5 minuten</b>
<b>Opdracht:</b> Praat over voorwerpen en rituelen die geluk (moeten) brengen of bewijzen hoe een grote held je bent. Denk bij rituelen aan zingen, klappen, bidden, peptalk, jezelf toespreken etc. Er is een held en er zijn mensen die aanmoedigen. Denk bij voorwerpen aan tattoo, foto, ketting, hanger, geluksarmband. Kijk naar afbeeldingen van amuletten, schelpen, stenen en tanden uit de prehistorie: <a href="#">afbeelding 1</a> , <a href="#">afbeelding 2</a> , <a href="#">afbeelding 3</a> , <a href="#">afbeelding 4</a> , zoek evt. <a href="#">hier</a> verder.		
<b>Reflecteren:</b> Wat doe je als je iets wilt durven? Wat zie je bij grote sporthelden? Wat helpt jou als je bang bent om te slapen, of om naar de tandarts te gaan? Had je vroeger iets speciaals, of nog steeds? Wat vind je van de manieren van de oermensen?		

<b>Onderzoeken:</b>	<b>Een bijzondere steen</b>	<b>10 minuten</b>
<b>Opdracht:</b> Laat de leerlingen een steentje uitkiezen. Laat ze kijken en voelen en manieren van schuren uitproberen. De leerlingen verzinnen hoe hun steentje eruit moet gaan zien. Ze kunnen een steentje dat te hard lijkt nog ruilen.		
<b>Reflecteren:</b> Wat vind je boeiend aan jouw steen? Denk je dat hij zacht genoeg is? Hoe ga je de vorm veranderen? Waar ga je hem zo ruw laten als hij nu is? Hoe weet je welk schuurpapier grover of fijner is? Welke komt eerst en welke het laatst?		

<b>Uitvoeren:</b>	<b>Glad en glanzend</b>	<b>35 minuten</b>
<b>Opdracht:</b> We maken een voelsteen die je door je hand kunt laten glijden, bijvoorbeeld om rustig te worden. Begin met grof schuurpapier (60) de vorm van je steen naar je zin te maken. Schuur alle scherpe kantjes, randen en hoekjes weg. Spoel je schuurpapier en steen steeds af en werk op je dikke handdoek. Als de vorm naar je zin is, neem je schoon water en een fijner schuurpapier (ca. 120). Schuur alle krassen weg. Werk daarna verder met fijn en dan superfijn schuurpapier. Na het fijnste papier droog je je steen af met je theedoek en vet je hem goed in met boenwas tot alle vet is opgenomen. Poets daarna de steen uit.		
<b>Reflecteren:</b> Wanneer kun je naar een volgend (fijner) schuurpapier? Moet het overal glad worden? Kun je stukken natuur laten blijven? Wat wil je dat je steen je laat voelen/zien?		

<b>Evalueren:</b>	<b>Mijn voelsteen</b>	<b>10 minuten</b>
<b>Opdracht:</b> Bekijk, bevoel en bespreek de gepolijste voelstenen en de veranderingen bij elkaars stenen met de leerlingen. Geef aandacht aan de gemaakte keuzes in vormgeving en textuur.		
<b>Reflecteren:</b> Waar ga je je steen bewaren? Wat zouden we moeten doen als we de steen aan een hanger willen dragen? Wat was er moeilijk/spannend? Wat zou je een volgende keer anders doen?		

**Aanvullende suggesties:**

Gebruik steentjes met een gaatje (op verzoek aan te leveren door de leverancier) en laat een hanger maken met een koordje. Zorg dan voor koordjes van ca. 75 cm, aan de rol te koop in diverse kleuren bij de Action, op de markt, in de furniturezaak.

Of laat een hanger maken uit een balletje zelfdrogende klei, beetje plat maken en er iets in krassen met betekenis voor de maker: een gezichtje, dier of een patroon.

# Helden – Durvers uit de oertijd

Groep 3, lessenreeks 'basis', les 4

- Lesdoel:** De leerlingen leven zich in de moed en kunde van de prehistorische jagers en verzamelaars in. Ze leren werken met pastelkrijt. Ze geven tastend vorm aan onderwerpen uit grotschilderingen. Ze suggereren spanning en beweging door een compositie van vlekken en lijnen.
- Benodigde materialen:** Bruin pakpapier ca A3, idem A4, zachte pastelkrijtjes (wit en aardkleuren, lichtgrijs, oker, gebrande Siena, gebrande omber, zwart), houtskool, schoteltjes voor krijtpoeder (ca 3 per tweetal), kleine theezeeffjes, per leerling een nat stuk badstof.

<b>Opdrachten:</b>	Bizon mens mammoet	Met blote handen	Grotschildering	Onze grot
--------------------	--------------------	------------------	-----------------	-----------

**Introductie:** Prehistorisch grotschilderingen van dieren uit de steentijd, mensfiguurtjes, handafdrukken en geometrische patronen tonen de gevaarlijke leefwereld van onze voorouders en hun kunstzinnig genie. De leerlingen tekenen en schilderen iets van deze sfeer in eigen 'rotschilderingen'.

<b>Oriënteren:</b>	<b>Bizon mens mammoet</b>	<b>5 minuten</b>
<b>Opdracht:</b>	Bekijk grotschilderingen van prehistorische dieren, handafdrukken en patronen. <a href="#">Altamira</a> , <a href="#">Lascaux</a> , <a href="#">Chauvet</a> . Bespreek hoe ze gemaakt zijn (aardkleuren, vet, vingers?), waar ze voor dienden, wat betekenden die dieren (durf en kunde)? Wie maakten de schilderingen? Waren er ook kunstenaar(s)(essen)?	
<b>Reflecteren:</b>	Welke voorstelling spreekt je aan? Lijken wij nog op deze mensen?	

<b>Onderzoeken:</b>	<b>Met blote handen</b>	<b>15 minuten</b>
<b>Opdracht:</b>	In tweetallen rasp je met het theezeeffje wat krijtpoeder op schoteltjes, in een paar kleuren (wit, grijs, siena, omber, oker, geen zwart). Verkreukel een stuk A4 pakpapier en strijk het weer glad. Strooi wat poeder wrijf het uit. Wrijf steeds je handen schoon met een nat handdoekje. Voeg iets toe met de zijkant van een stukje krijt en met de puntkant. Probeer een stuk rotswand kunt maken, of een dier of iets anders. Teken met houtskool of zwart krijt daar overheen.	
<b>Reflecteren:</b>	Welke kant van het papier is het beste, de gladde of de ruwe? Hoe hard moet je kreukelen? Welke kleuren zijn het beste als rotswand, welke als dier? Maak je eerst zwarte lijnen of eerst de kleur van een dier? Wat kun je met zwarte lijntjes? Hoe weinig poeder heb je nodig voor je wand, voor je dieren?	

<b>Uitvoeren:</b>	<b>Grotschildering</b>	<b>30 minuten</b>
<b>Opdracht:</b>	Maak op het verkreukelde en gladgestreken A3-papier een gevarieerd stuk rotswand met pastelkrijt en pastelkrijtpoeder. Maak met poeder en je vingers vormen die langzaam de dieren tonen, verduidelijk ze met krijt. Teken met zwart houtskool of zwart/donkerbruin krijt contouren van de dieren.	
<b>Reflecteren:</b>	Wat voor kleuren gebruik je voor je rotswand? Wat voor voorstelling ga je maken? Een dier of meerdere dieren, welke, mensjes erbij? Waar zet je ze op de rotswand? Welke kleuren ga je gebruiken?	

<b>Evalueren:</b>	<b>Onze grot</b>	<b>10 minuten</b>
<b>Opdracht:</b>	Kijk naar en waardeer elkaars werk. Welke dieren zijn gemaakt, mensen, symbolen? Wat voor rotswanden? Wat gebeurt er op de afbeeldingen? Zie je of de dieren gevaarlijk waren? Zien we dappere mensen? Maak op een muur een geheel uit de individuele werkstukken.	
<b>Reflecteren:</b>	Hoe was het uitwrijven met blote handen? Wat vond je het van het maken van de rotswand? Wat vond je lastig? Wat zou je anders doen?	

<b>Aanvullende suggesties:</b>	Werk op stukken karton van grote dozen (kant zonder opdruk en glans). De leerlingen maken een pasta van het pigmentpoeder met wat vet of olie en schilderen met vingers en handen of met propjes papier.	
--------------------------------	--	--